

عبادت به معنای اطاعت و پیروی خاضعانه، حالتی در وجود انسان است که خود را در اختیار آفریننده‌اش می‌بیند. هدف خلقت جهان، یاد و ذکر خدا و نیاز انسان به خدا را فلسفه و چرایی عبادت نامیده‌اند. عبادت را به اجباری و اختیاری تقسیم کرده‌اند. در قرآن و روایات آثاری مانند آموزش گناهان، آرامش و سرور انسان، افزایش رزق و روزی، امامت، تقرب الهی و استواری در دین برای آن، ذکر شده است. همچنین خلوص، اعتدال، صبر، علم، خشوع و طهارت را از آداب و شرایط عبادت دانسته‌اند. عبادت منحصر در مناسک عبادی نیست. دعا، تفکر و کسب روزی حلال را از مصادیق آن برشمرده‌اند.

خداوند متعال در قرآن می‌فرماید: «من انس و جن را برای عبادت آفریدم.» سؤال این است که این عبادت خداوند متعال باید چه میزان باشد؟ آیا همین که واجبات و مستحبات را انجام بدهیم، عبادت انجام شده است؟ انجام واجبات دینی مانند نماز و روزه از مظاهر عبادت است، اما اصل عبادت عبارت است از جریان ارتباطی با خداوند که مرز و محدودیتی نیز ندارد. مجموعه فعالیت‌های روزانه ما می‌تواند در حوزه عبادت خداوند قرار بگیرد. اینکه من خودم را مشمول نعمت‌های خداوند ببینم و در هر لحظه، مطیع و فرمان بردار خداوند متعال باشم، اصل عبادت است.

اینکه انسان دنبال زحمت‌کشیدن برای کسب روزی حلال باشد، از بالاترین عبادت‌ها در دین ما شمرده می‌شود. پیامبر رحمت فرمود: «الْعِبَادَةُ سُبُغُونُ جُرَّةً أَفْضَلُهَا جُرَّةٌ طَلَبُ الْخَلَالِ» عبادت هفتاد جزء است و بالاترین و بزرگ‌ترین جزء آن کسب حلال است.

تمام حرکات و سکنات انسان اگر برای خداوند و در مسیر اطاعت و رضایت او و همراه با وظیفه‌شناسی و روحیه اطاعت انجام شود، می‌تواند عبادت باشد. البته اصل عبادت و بندگی، داشتن روحیه خضوع و اطاعت درمقابل ذات پروردگار متعال است. اگر انسان توانست زندگی خود را به‌گونه‌ای تنظیم کند که در همه لحظات یاد خداوند باشد و غفلت نکند، اصل عبادت را انجام داده است.

عبادت زمان ندارد. تمام زندگی انسان باید محو عبادت و انجام فرمان‌های الهی باشد. حضرت موسی بن جعفر^(ع) به فضل بن یونس می‌فرمایند: «ای فضل! بسیار بگو، خدایا! مرا از عاریه‌داران قرار مده و از حدّ تقصیر بیرون میر.» فضل بن یونس خدمت ایشان عرض کرد: «معنای عاریه‌داران را می‌دانم که شخصی دین را به‌طور عاریه می‌گیرد و سپس از آن خارج می‌شود. اما معنای "مرا از حد تقصیر بیرونم میر" چیست؟»

حضرت فرمود: «هرکاری که برای خدا انجام می‌دهی، خود را در آن مقصر بدان؛ زیرا همه مردم در کارهایی که برای خدا می‌کنند، مقصر هستند، مگر کسی که خداوند عزوجل او را نگهدار باشد.»

یعنی هیچ وقت گمان نکنیم آن کاری را که باید بکنیم، انجام داده‌ایم و آن وظیفه لازم را درقبال پروردگار انجام داده‌ایم، نه، هیچ وقت چنین چیزی برای من و شما پیش نمی‌آید، ما همیشه درمقابل خدای متعال، دچار تقصیر و کوتاهی هستیم. گاهی ما خیال می‌کنیم بهترین بنده خالص خداوند هستیم؛ چون واجبات و مستحبات را انجام می‌دهیم، درحالی‌که امیرالمؤمنین^(ع) با آن جایگاه می‌فرمایند: «وای بر من علی! اگر زقوم جهنم طعام من باشد!» مگر امام علی^(ع) نمی‌دانند که خودشان مقسم آب کوثر هستند و هرکسی را بخواهند می‌توانند به بهشت ببرند؟ ایشان وقتی خود را در برابر عظمت خداوند می‌بینند، می‌ترسند که نکنند لحظه‌ای از بندگی خداوند غافل شده باشند.

این دستورات ضمن اینکه پیوسته انسان را به‌سمت خداوند و عبادت او می‌خواند و به تلاش در کسب رضایت و عبادت او دعوت می‌کند، به ما گوشزد می‌کند که هیچ‌گاه در دام عجب و خودپسندی نیفتیم و آنچه را هستیم، کافی و بدون نقص ندانیم که این خودش از بالاترین گناهان و بزرگ‌ترین عواملی است که انسان را در مسیر رسیدن به رشد و کمال از حرکت بازمی‌دارد.

برگرفته از خطبه‌های نمازجمعه مشهد
تنظیم: حجت الاسلام والمسلمین حسین ابراهیمی

شهره آفاق؛ سیری در زندگی پیامبر اسلام(ص)

زندگی پیامبر اکرم(ص) برای همه ما مسلمانان سراسر آموزشی و مایه عبرت است. با مرور و مطالعه آنچه از سیره و تاریخ زندگی ایشان برای ما مانده است، می‌توان به دستاوردهای زیادی رسید. در این راستا کتاب «شهره آفاق» را به شما معرفی می‌کنیم. کتاب «شهره آفاق» اثر محمد رضا هادی زاده در ۱۵۲ صفحه به همت مؤسسه بوستان کتاب منتشر و در آن سعی شده است گوشه‌هایی از زندگانی کامل‌ترین انسان تاریخ به‌قلم ادبی و مختصر به تصویر کشیده و چراغی برای شناخت بیشتر او روشن شود. شخصیت اصلی این کتاب، پتیمی است به‌نام «محمد(ص)» که از کودکی در دامن صبرا با فقر و سختی بزرگ می‌شود و درنهایت بار عظیم‌ترین رسالت الهی را به دوش می‌کشد و تحولی بس عظیم در آسمان و زمین رقم می‌زند.

این کتاب در شش فصل تألیف شده است: فصل اول با عنوان «ولادت»، وضعیت مکه، تأثیر محیط زندگی و درگذشت مادر پیامبر(ص)، فصل دوم با عنوان «رسالت»، فصل سوم با عنوان «هجرت»، فصل چهارم با عنوان «مقاومت»، فصل پنجم با عنوان «قدرت» که به تشریح شکست پیمان، فتح مکه و حوادث پایانی سال هشتم، جنگ تبوک، حج آخر و آخرین وظیفه می‌پردازد و ششمین فصل که با عنوان «رحلت» درباره روزهای پایانی زندگی پیامبر اکرم(ص) است.

برشی از کتاب

- طبیعی بود که بزرگان قریش باتوجه به قدرت و تجربه‌های تجاری به نبرد اقتصادی بر ضد مردم مدینه دست زند تا باتنگ‌کردن مسائل معیشتی، آن‌ها را از پای درآورند. با مسدودشدن راه قافله‌ها در شمال مکه توسط سران این شهر امکان رسیدن مواد غذایی به مدینه سخت شد و با وجود حاصلخیزی سرزمین‌های پیرامون مدینه و گستردگی مزارع و زمین‌های کشاورزی، محاصره و اقدام مکیان باعث افزایش قیمت مواد غذایی در شهر مدینه شد.
- پهودیان مدینه که در اقتصاد، زبردستی خاصی داشتند، با پیاده‌کردن نقشه احتکار، نقش مؤثری در افزایش قیمت‌ها ایفا کردند. ولی با وجود همه مکرها و حيله‌ها، جامعه اسلامی با روحی سرشار از ایمان و صبر، با این مشکلات مقابله کرد تا جایی که مسلمانان و بازارهای اسلامی موجود در مدینه، خود را از بند نیاز به شهرهای دیگر درآوردند و خودکفا شدند. پیامبر گرامی اسلام(ص) در مقابل دسیسه‌ها و توطئه‌های پست و پلیدی که در برابرش در هم تنیده می‌شد، بی‌تفاوت نبود، او چشمانش را به آسمان دوخت و در انتظار فرمان پروردگار جهان نشست.
- غار حرا بی‌صبرانه در انتظار حادثه‌ای شگفت بود. حجاب‌ها کنار می‌رفت، درهای آسمان یکی پس از دیگری باز می‌شد و صدایی از دوردست به گوش می‌رسید، هیچ‌کس نمی‌داندد در آن لحظات هیچ‌جان انگیز که کلام وحی به گوش زمین رسید، دقیقاً چه اتفاقی افتاد.

شاید آسمان برقی زده و هاله‌ای از نور تمام فضا را فرا گرفته بود، نوری که از جنس نور خورشید نبود، آن نوری که به جان‌ها می‌تابید. تمام هستی خیره و ساکت بود و تاروپود صداها متلاشی شده و محمد در غار حرا به جز کلماتی که سراسر وجودش را به دربر می‌گرفت، چیزی نمی‌شنید. ناگهان صدایی وجودش را به لرزش درآورد و قطرات عرقی که بر چهره‌اش نشست به، سرخی صورتش را درخشان‌تر کرد. صدا در سراسر وجودش می‌پیچید: «اقرا باسم ربّک الَّذی خَلَقَ، بخوان به نام پروردگاری که آفرید.»

جایگاه عاقبت‌اندیشی در آموزه‌های دینی

دوراندیشی، سد پشیمانی است

آمنه مستقیمی بسیاری از اتفاقات منفی و حتی بلایایی که ما در زندگی به آن‌ها دچار می‌شویم، صرفا به دلیل آن است که قبل از اقدام و تصمیم‌گیری، به عواقب و نتایج آن فکر نمی‌کنیم، بیش از آنکه از عقل مدد بگیریم بازپچه احساس و هیجان می‌شویم و برای همین است که آموزه‌های دینی به‌شدت بر آینده‌نگری و تفکر در عاقبت کارها توصیه کرده‌اند. در این باره با حجت‌الاسلام و المسلمین سیدمحمدباقر علم‌الهدی، مدیر حوزه علمیه قاسم‌بن الحسن^(ع) و کارشناس معارف رسانه ملی گفت‌وگو کرده‌ایم.

توصیه مؤکد قرآن

از مهم‌ترین دستورات در ادبیات دینی ما توجه دادن مردم به فرجام رفتارها، تصمیم‌گیری‌ها، سخنان و عملکردهای آن‌هاست چنان‌که قرآن همواره انسان را توصیه می‌کند در حرکت‌ها فقط پیش پای خود را نبیند و به نتایج و براینند توصیه‌ها و رفتار و عملکرد خود نیز فکر کند. در سوره قصص آیه ۷۷ قرآن سه توصیه پیشگیرانه و آینده‌نگرانه به انسان‌ها دارد، ابتدا توصیه می‌کند با آن نعمت‌هایی که خدا در دنیا به تو داده فردای قیامت خود را بساز و به آینده ابدی، دائمی و جاودانی خود توجه کن.

بهره کامل از دنیا بگیری

دومین توصیه آیه این است که به انسان می‌گوید فراموش نکن تو باید تمام سهم خود را از دنیا دریافت کنی پس به‌گونه‌ای عمل کن که موفق به دریافت سهم خود از زندگی دنیا باشی. قطعا دیده‌اید برخی از افراد مرتکب رفتارهایی می‌شوند که از حقوق زندگانی دنیایی بهره می‌مانند. آن‌ها که برای دریافت یک لحظه خوشی یا لذت و کامجویی در لحظه، گرفتار زندان‌های طولانی‌مدت و بیماری‌های صعب‌العلاج می‌شوند. قرآن می‌فرماید حواست را جمع‌کن تو بهره خود را از دنیا به خاطر یک لحظه کامجویی از دست ندهی.

اهل نیکی و احسان باشید

در این آیه می‌فرماید، نیکوکار باش، نگاه مهربانانه داشته باش، برای اینکه این نیکوکاری در آینده زندگانی تو تأثیر بسیار مهمی دارد. توصیه بعدی آیه به انسان این است که روی زمین فساد نکن زیرا فساد آramش و زندگی راحت را از تو می‌گیرد. قرآن نوعی آینده‌نگری ویژه نسبت به سرای دیگر دارد و در سوره حشر آیه ۸۱ می‌فرماید: انسان‌ها نگاه‌کنند چه چیزی را برای آینده خود از این دنیا ارسال می‌کنند. امام باقر^(ع) می‌فرمایند: «همانا بهایی برای جان شما جز بهشت نیست، پس [خود را] به کمتر از آن نفروشید.» یعنی حواست به خودت باشد مبدا خود را به ارزان‌ترین شکل معامله کنی.

حجت‌الاسلام والمسلمین علم‌الهدی:
آینده‌نگری یک نوع زندگی عقلانی است. اگر ما تمام مقدمات را برای رسیدن به اهداف خود درست تعریف کنیم آن وقت هر کار را سر وقتش انجام می‌دهیم و به نتیجه مطلوب و دلخواه می‌رسیم

جهت‌گیری حساب‌شده و دوراندیشانه

برای تحقق این آینده‌نگری در زندگی‌هایمان، ابتدا باید بپذیریم آینده‌نگری نوعی جهت‌گیری همراه با معرفت و شناخت و نیز یک نوع کنترل فکر، ذهن و کنش‌ها و واکنش‌های افراد در رسیدن به اهداف دوردست انسان است. هر انسانی اهدافی برای خود ترسیم کرده، برخی افراد اهداف بلندمدت و برخی اهداف میان‌مدت دارند. آینده‌نگری جهت‌گیری همراه با رفتار حساب شده و دوراندیشانه در مسیر رسیدن به اهداف بلندمدت است نه اینکه بدون هیچ‌گونه برنامه خود را در معرض هوس‌ها و تصمیمات آنی قرار دهیم.

روشنا

پیامبر(ص)، أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَفْضَلِ مِنْ دَرَجَةِ الضَّيَامِ وَ الصَّلَاةِ وَ الصَّدَقَةِ؟ صَلَاحِ ذَاتِ الْبَیِّنِ، فَإِنَّ فِسادَ ذَاتِ الْبَیِّنِ هِیَ الْحَالِقَةُ. (نهج‌الفصاحه، ص. ۲۴، ح. ۴۵۸)

احکام

آیت!... العظمی خامنه‌ای: اگر در مقابل رقص حرام باشد، دریافت آن جایز نیست.

آیت!... العظمی سیستانی: هدیه است و فی‌نفسه اشکال ندارد.

آیت!... العظمی مکارم شیرازی: دادن و گرفتن این پول‌ها جایز نیست و همچنین توجه داشته باشید فقط رقص زن برای شوهرش جایز است و بقیه اشکال دارد. البته منظور رقص لهوی است، نه هرگونه حرکات منظم و موزون.

آیت!... هادوی تهرانی: این پول نوعی هدیه‌دادن به عروس و داماد است. خود پول حلال است و گرفتن آن بلامانع است.

مهارت مدیریت اتفاقات

آدم‌های دوراندیش همواره عواقب تصمیمات و اقدامات خود را می‌بینند و بعد اقدام می‌کنند. آن‌ها بر تصمیمات خود کنترل داشته و تکانه‌های بی‌مورد را بر نمی‌تابند. آن‌ها با طرح و برنامه برای زندگی خود تصمیم‌گیری می‌کنند. این دوراندیشی سبب می‌شود تا این افراد مهارت مقاومت در برابر تصمیمات آنی را داشته باشند یعنی وقتی وارد کاری شوند اگر اتفاق خاصی برای آن‌ها بیفتد به راحتی می‌توانند آن اتفاقات خاص را مدیریت کنند و از رسیدن به هدف باز نمانند.

صفت مؤمنان حقیقی

از امیرالمؤمنین^(ع) در نهج‌البلاغه آمده است: «مؤمنان کسانی هستند که دقت می‌کنند چه سدی در مقابلشان قرار دارد. مؤمنان راستین انسان‌هایی هستند که آینده خود را به خوبی شناسایی می‌کنند.» یعنی جایگاه آینده خود را شناسایی کرده و از همین دنیا برای آینده خود فکر می‌کنند. حضرت علی^(ع) همچنین می‌فرمایند: «هر کس بدون عاقبت‌اندیشی در کارها دست به کاری زند، خود را گرفتار سختی‌ها و مصائب کند» و نیز فرموده‌اند: «اندیشیدن پیش از کار، تو را از پشیمانی ایمن می‌دارد.»

درگیر آرزوهای طولانی نمی‌شوند

از دیگر خصوصیات افراد دوراندیش و آینده‌نگر این است که همیشه بین آرزوها و اهداف خود هماهنگی ایجاد می‌کنند و اجازه نمی‌دهند آرزوهای طولانی آن‌ها را از رسیدن به اهداف بازدارد. رمز موفقیت این افراد هماهنگی میان آرزوها و واقعیات و توانمندی‌هایشان است لذا در سطحی از تعادل و توازن زندگی می‌کنند. این افراد تصمیمات سینوسی در زندگی خود نمی‌گیرند و رفتارهای منسجم و به‌هم پیوسته دارند، با فکر و اندیشه تصمیم‌گیری می‌کنند و انتخاب‌هایشان از روی هوای نفسانی نیست بلکه آهنگ عقلانی دارد از این رو هم موفق و هدفمند عمل می‌کنند.

سدّ تصمیمات هیجانی

انسان هدفمند آرزوها را با اهدافش هماهنگ و از تصمیمات خلق‌الساعه و هیجانی اجتناب می‌کند، او رفتارهای منطقی دارد و چون زندگی مؤمنانه بر اساس رفتارهای عقلانی استوار است، لذا این افراد در رسیدن به اهداف بلند خود و جلب رضایت خدای عالم هم بسیار موفق خواهند بود. ما گاهی تلقی نادرستی از آینده‌نگری داریم، در واقع آینده‌نگری را با احتیاط در کارها، ترس، خطرپذیر نبودن یا تن دادن به شرایط پیرامونی برابر می‌کنیم.

معنای درست آینده‌نگری

آینده‌نگری، حسابگری خودخواهانه نیست. آینده‌نگری حسابگری عقلانی، منطقی و قابل دفاع است. ترس در آینده و ریسک‌ناپذیر بودن را به حساب آینده‌نگری نگذاریم. آینده‌نگری یک نوع زندگی عقلانی است. اگر ما تمام مقدمات را برای رسیدن به اهداف خود درست تعریف کنیم آن وقت هر کار را سر وقتش انجام می‌دهیم و به نتیجه مطلوب و دلخواه می‌رسیم. آینده‌نگری به معنای دست‌روی دست گذاشتن نیست، بلکه آینده‌نگری خود یک نوع اقدام اجرایی و عملیاتی است که به سبک زندگی انسان مؤمن جهت می‌دهد.